Euroopa Parlament
2019-2024

Väliskomisjon

2023/2106(INI)

14.9.2023

RAPORTI PROJEKT

ELi Kesk-Aasia strateegia kohta
(2023/2106(INI))

Väliskomisjon

Raportöör: Karsten Lucke

SISUKORD

lk

SELETUSKIRI 3

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK.....4

SELETUSKIRI

Kesk-Aasia on Euroopa Liidu jaoks strateegiliselt oluline piirkond. ELi tegevus selles piirkonnas põhineb 2019. aastal vastu võetud Kesk-Aasia strateegial, milles keskendutakse vastupidavuse, jõukuse ja piirkondliku koostöö edendamisele.

Alates strateegia vastuvõtmisest on piirkonda mõjutanud märkimisväärsed välistegurid, nagu Venemaa ebaseaduslik agressioonisõda Ukraina vastu, Talibani võimuhaaramine Afganistanis ja Hiina ülemaailmsed ambitsioonid, samuti sisemine ebastabiilsus, eelkõige 2022. aasta jaanuaris Kasahstanis toimunud vägivaldsed rahutused, 2021. aasta novembris ja 2022. aasta mais Tadžikistanis Mägi-Badahšani autonoomses oblastis ning 2022. aasta juulis Usbekistanis Karakalpakkia Vabariigis toimunud meeleavaldustele järgnenud vägivaldsed repressioonid ning korduvad kokkupõrked Kõrgõzstani ja Tadžikistani piiril.

Raporti eesmärk on käsitleda ELi ja Kesk-Aasia tihedama koostöö võimalusi ja probleeme ülemaailmsete ja piirkondlike geopoliitiliste muutuste kontekstis.

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK

ELi Kesk-Aasia strateegia kohta
(2023/2106(INI))

Euroopa Parlament,

– võttes arvesse komisjoni ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 15. mai 2019. aasta ühisteatist „EL ja Kesk-Aasia: uued võimalused tugevama partnerluse loomiseks“ (JOIN(2019)0009),

– võttes arvesse nõukogu 17. juuni 2019. aasta järeldusi uue ELi Kesk-Aasia strateegia kohta,

– võttes arvesse komisjoni ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 19. septembri 2018. aasta ühisteatist „Euroopa ja Aasia ühendamine – ELi strateegia põhielemendid“ (JOIN(2018)0031),

– võttes arvesse komisjoni ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 1. detsembri 2021. aasta ühisteatist „Global Gateway“ (JOIN(2021)0030),

– võttes arvesse 17. novembril 2022 Samarkandis toimunud ja ühistele probleemidele lahenduste leidmisele keskendunud ELi ja Kesk-Aasia välisministrite 18. kohtumise tulemusi,

– võttes arvesse Kesk-Aasia riigipeade ja Euroopa Ülemkogu eesistuja ühist pressiteadet, mis avaldati pärast 2. juunil 2023 Tšolpon-Atas toimunud teist piirkondlikku kõrgetasemelist kohtumist,

– võttes arvesse ühelt poolt Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide ning teiselt poolt Kasahstani Vabariigi vahelist laiendatud partnerlus- ja koostöölepingut[1],

– võttes arvesse partnerlus- ja koostöölepingut, millega sõlmitakse partnerlus ühelt poolt Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning teiselt poolt Kirgiisi Vabariigi vahel[2],

– võttes arvesse komisjoni 13. juuni 2022. aasta ettepanekut võtta vastu nõukogu otsus ühelt poolt Euroopa Liidu ja teiselt poolt Kirgiisi Vabariigi vahelise laiendatud partnerlus- ja koostöölepingu Euroopa Liidu nimel sõlmimise kohta (COM(2022)0277 final),

– võttes arvesse partnerlus- ja koostöölepingut, millega seatakse sisse partnerlus ühelt poolt Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning teiselt poolt Tadžikistani Vabariigi vahel[3],

– võttes arvesse Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning Usbekistani Vabariigi

[1] ELT L 29, 4.2.2016, lk 3.
[2] EÜT L 196, 28.7.1999, lk 48.
[3] ELT L 350, 29.12.2009, lk 3.

vahelist partnerlus- ja koostöölepingut[4],

– võttes arvesse 18. novembril 2022 toimunud ELi ja Kesk-Aasia ühenduvuse konverentsi, 18.–19. mail 2023 toimunud teise ELi ja Kesk-Aasia majandusfoorumi, 10. märtsil 2023 toimunud neljanda ELi ja Kesk-Aasia kodanikuühiskonna foorumi ning 23.–24. veebruaril 2023 toimunud seitsmenda ELi ja Kesk-Aasia kõrgetasemelise keskkonna ja veevarude teemalise konverentsi tulemusi,

– võttes arvesse ELi rahastatud uuringut „Sustainable transport connections between Europe and Central Asia“ (Kestlikud transpordiühendused Euroopa ja Kesk-Aasia vahel), mille viis läbi Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank ning mis avaldati 30. juunil 2023,

– võttes arvesse 7. novembril 2022 allkirjastatud ELi ja Kasahstani vahelist vastastikuse mõistmise memorandumit, mis käsitleb strateegilist partnerlust toorainete, akude ning taastuvallikatest toodetud vesiniku valdkonnas,

– võttes arvesse Kesk-Aasia riikidega peetud inimõigustealaste dialoogide tulemusi,

– võttes arvesse oma varasemaid resolutsioone Kasahstani, Kõrgõzstani, Tadžikistani, Türkmenistani ja Usbekistani kohta,

– võttes arvesse kodukorra artiklit 54,

– võttes arvesse väliskomisjoni raportit (A9-0000/2023),

A. arvestades, et alates ELi Kesk-Aasia strateegia vastuvõtmisest 2019. aastal on piirkonda mõjutanud märkimisväärsed välistegurid, nagu Venemaa ebaseaduslik agressioonisõda Ukraina vastu, Talibani võimuhaaramine Afganistanis ja Hiina ülemaailmsed ambitsioonid, samuti sisemine ebastabiilsus, eelkõige 2022. aasta jaanuaris Kasahstanis toimunud vägivaldsed rahutused, 2021. aasta novembris ja 2022. aasta mais Tadžikistanis Mägi-Badahšani autonoomses oblastis ning 2022. aasta juulis Usbekistanis Karakalpakkia Vabariigis toimunud meeleavaldustele järgnenud vägivaldsed repressioonid ning korduvad kokkupõrked Kõrgõzstani ja Tadžikistani piiril;

B. arvestades, et Kesk-Aasia on julgeoleku, ühenduvuse, energiavarustuse ja ressursside mitmekesistamise, konfliktide lahendamise ja mitmepoolse reeglitel põhineva rahvusvahelise korra kaitse seisukohast ELi jaoks strateegilist huvi pakkuv piirkond;

C. arvestades, et laiendatud partnerlus- ja koostöölepingud on uue põlvkonna lepingud, mis on ELi Kesk-Aasiaga tehtava koostöö nurgakivi;

D. arvestades, et esimene ELi ja Kesk-Aasia juhtide kohtumine toimus 27. oktoobril 2022 Astanas ja seejärel teine selline kohtumine 2. juunil 2023 Tšolpon-Atas; arvestades, et juhtide tippkohtumine toimub kavakohaselt 2024. aastal; arvestades, et need kohtumised kujutavad endast ELi ja Kesk-Aasia suhete edasist institutsionaliseerimist ning

[4] EÜT L 229, 31.8.1999, lk 3.

täiendavad olemasolevate piirkondlike dialoogide ja platvormide tööd;

ELi ja Kesk-Aasia koostöö

1. rõhutab, et EL ja Kesk-Aasia seisavad vastamisi suurte ülemaailmsete ja piirkondlike geopoliitiliste muutustega, mis annavad neile märkimisväärse tõuke tihedamaks vastastikku kasulikuks koostööks; innustab ELi intensiivistama koostööd Kesk-Aasiaga, arvestades selle geostrateegilist tähtsust piirkonnas; väljendab heameelt ELi ja Kesk-Aasia vaheliste kõrgetasemeliste kontaktide sagenemise üle, eelkõige Kesk-Aasia riigipeade ja Euroopa Ülemkogu eesistuja kohtumiste üle, ning Kesk-Aasiasse nimetatud Euroopa Liidu eriesindaja töö üle; väljendab heameelt kavatsuse üle võtta vastu ELi ja Kesk-Aasia ühine tegevuskava dialoogi ja koostöö edendamiseks teatavates valdkondades; innustab ELi jätkama selliste poliitiliste ja majandusreformide edendamist, mis tugevdavad õigusriiki, demokraatiat, head valitsemistava ja inimõiguste austamist;

2. märgib, et Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu on nõrgendanud tema positsiooni piirkonnas ja julgustanud Kesk-Aasiat tegema koostööd teiste osalejatega ning et need osalejad on tõhustanud koostööd Kesk-Aasiaga; rõhutab, et EL peaks kasutama seda võimalust vastastikku kasuliku koostöö edendamiseks;

3. tunnistab, et Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja ja selle tagajärgedega kaasnevad Kesk-Aasia riikidele, kes on traditsiooniliselt hoidnud tihedaid suhteid Venemaaga, nii probleemid kui ka võimalused; väljendab sügavat muret selle pärast, et Kesk-Aasia riigid hoiavad kõrvale Venemaa-vastastest ELi sanktsioonidest, mille eesmärk on peatada sõda Ukrainas; kutsub Kesk-Aasia riikide, eelkõige Kasahstani, Kõrgõzstani ja Usbekistani ametivõime üles tegema tihedat koostööd ELiga, eelkõige selle sanktsioonide saadikuga;

4. kordab, et laiendatud partnerlus- ja koostöölepingutel on Kesk-Aasia riikidega tehtava koostöö raamistikuna keskne tähtsus; märgib murega, et ELi ja Kõrgõzstani vaheline laiendatud partnerlus- ja koostööleping, mille läbirääkimised viidi lõpule 2019. aastal, on endiselt allkirjastamata; kutsub nõukogu ja komisjoni üles leidma lahenduse küsimustele, mis on veel lahtised, ning allkirjastama viivitamata Kõrgõzstani ja Usbekistaniga laiendatud partnerlus- ja koostöölepingud, et Euroopa Parlament saaks kasutada oma õigusi seoses nende lepingute ratifitseerimisega; rõhutab, et suutmatus selliseid lepinguid pärast läbirääkimiste lõppu allkirjastada seab kahtluse alla ELi usaldusväärsuse ülemaailmse osalejana;

Piirkondlik koostöö

5. rõhutab vastastikku kasuliku koostöö suurt potentsiaali kestliku arengu, ühenduvuse, energeetika, kriitilise tähtsusega toorainete ja julgeoleku valdkonnas, kusjuures Kesk-Aasia on ida ja lääne vahelise ühenduvuse keskne piirkond; rõhutab, et selleks, et strateegia „Global Gateway“ oleks edukas, peab EL toetama oma kaugeleulatuvaid plaane tegudega ja kaasama rahalisi vahendeid; rõhutab, kui oluline on arendada Kaspia mere koridori Aasia ja Euroopa vahelise alternatiivse ühendusena ning töötada investeeringute ligimeelitamise ja Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga uuringus kindlaks tehtud kitsaskohtade kõrvaldamise nimel;

6. võtab teadmiseks Kesk-Aasia riikide pikaajalised tihedad suhted Afganistaniga ja nende tihedama pragmaatilise koostöö Talibaniga, keda nad pärast 2021. aastal toimunud võimuhaaramist siiski ei tunnusta; rõhutab, et Kesk-Aasia riikidel on keskne tähtsus Afganistanis stabiilsuse tagamisel humanitaarabi, elektri, kaubandusvõimaluste ja ühiste ühenduvusprojektide tagamise kaudu; julgustab ELi Afganistani erisaadikut jätkama tihedat koostööd Kesk-Aasia riikidest pärit kolleegidega ELi ja Kesk-Aasia vahelise Afganistani-teemalise dialoogi raames; tunnistab, et Kesk-Aasia on usuäärmusluse, terrorismi ja ebaseadusliku uimastikaubanduse võrgustike ohjeldamiseks väga oluline piirkond ning on Afganistanis jätkuva humanitaarkriisi tõttu järjest suurema rändesurve all;

7. rõhutab ELi tähtsust piirkonnale olulise abiandjana; rõhutab, kui tähtis on võtta ühtne lähenemisviis Euroopa tiimina, kuna see võimaldab luua koostoimet ja saavutada võetud meetmete võimalikult suure mõju ning näitab mitmepoolse koostöö eeliseid; rõhutab vajadust tagada ELi abi ja investeeringute nähtavus;

8. märgib, et kliimamuutused, rahvastiku kasv ja majanduslikud vajadused avaldavad üha suuremat survet Kesk-Aasia veevarudele; rõhutab vajadust sellega seotud tihedama piirkondliku koostöö järele ülem- ja alamjooksul asuvate riikide vahel, et vältida konflikte veevarude jaotamisel ja kasutamisel; peab tervitatavaks piirkondlikke platvorme, nagu Araali mere päästmise rahvusvaheline fond, mis soodustavad Kesk-Aasia riikide vahelist dialoogi ja koostööd; tuletab meelde, et ELi ja Kesk-Aasia keskkonnadialoog loodi selleks, et toetada Araali mere stabiliseerimist ja edendada veevarude majandamise parandamist;

Demokraatia ja inimõigused

9. nõuab tungivalt, et Kesk-Aasia riigid täidaksid oma demokraatia ja inimõigustega seotud kohustusi, ja märgib, et see on kooskõlas ka partnerlus- ja koostöölepingutega ning üldiste tariifsete soodustuste kavaga (GSP+); rõhutab, kui oluline on pidada korrapäraselt inimõigustealaseid dialooge Kesk-Aasia riikidega, kuna need on vahend inimõiguste ja põhivabaduste austamise edendamiseks ning foorum murettekitavate küsimuste tõstatamiseks; kutsub ELi delegatsioone ja liikmesriikide Kesk-Aasia esindusi üles täitma jätkuvalt aktiivset rolli kohapeal olukorra jälgimisel, tehes koostööd inimõiguste kaitsjatega ning reageerides inimõiguste rikkumistele ja poliitiliselt motiveeritud tagakiusamisele, sealhulgas osalema kohtuprotsessides ja külastama poliitvange;

10. rõhutab, et Kesk-Aasias esineb põhimõttelisi demokraatiaalaseid puudujääke, mis endiselt püsivad, ning ka seda, kui tähtis võib olla kodanikuühiskond piirkonnas reformide ja hea valitsemistava toetamisel; peab kahetsusväärseks valitsusväliseid organisatsioone ja meediat käsitlevates seadusandlikes algatustes võetud piiravat lähenemisviisi, mis vähendab kodanikuühiskonna tegutsemisruumi; märgib, et Kesk-Aasia riikidel on noor ja dünaamiline elanikkond, kellele tuleks anda võimalus osaleda sisuliselt oma riigi tuleviku kujundamises; väljendab heameelt ELi ja Kesk-Aasia kodanikuühiskonna foorumi tegevuse üle ning kutsub ELi üles suurendama oma toetust kodanikuühiskonnale;

11. märgib, et Kesk-Aasia peab suurendama vastupanuvõimet desinformatsioonile ning

edendama selleks kohalike keelte kasutamist sõltumatus meedias ja sisu edastamises, suurendama meediapädevust ja korraldama kohalikele ajakirjanikele sihipäraseid kursusi; on mures ajakirjanike ja blogijate vahistamiste sagenemise ning sõltumatute meediaväljaannete sulgemisega seotud ähvarduste pärast; rõhutab, et tagada tuleb ajakirjanike, sõltumatute blogijate ja inimõiguste kaitsjate õiguste austamine, samuti tuleb neile tagada kaitse ahistamise, surve ja ähvarduste eest ning uurida tuleb kõiki nende vastu suunatud rünnakuid;

12. väljendab muret selle pärast, et sooline vägivald ning vähemuste ja LGBTIQ-inimeste diskrimineerimine ja ahistamine on Kesk-Aasias endiselt laialt levinud, ning nõuab tungivalt, et Kesk-Aasia riikide valitsused hoiaksid need inimõiguste rikkumised ära asjakohaste seaduste ja meetmete abil;

13. rõhutab, et EL peaks kasutama ära oma positiivset kuvandit Kesk-Aasias, osaledes suuremal määral kultuuri- ja avalikus diplomaatias; toetab inimestevaheliste kontaktide ja liikuvuse edendamist programmide „Erasmus+“ ja „Horisont 2020“ haridus- ja teadusvõimaluste pakkumise ning turismi suurendamise kaudu;

°

° °

14. teeb presidendile ülesandeks edastada käesolev resolutsioon nõukogule, komisjonile ja komisjoni asepresidendile ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrgele esindajale ning Kasahstani, Kõrgõzstani, Tadžikistani, Türkmenistani ja Usbekistani presidentidele, valitsustele ja parlamentidele.